

ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОНОВЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Дейнеко Л.В., Шелудько Е.І.

У статті здійснено оцінку модернізаційних перспектив харчової промисловості, ідентифіковано підгалузі харчової промисловості за рівнем впровадження передових технологій та розвитком інноваційної діяльності, оцінено можливості галузі до структурно-інноваційних змін, обґрунтовано необхідність створення умов, що сприяють розвиткові інноваційних процесів та впровадженню досягнень науки і техніки.

Мета дослідження: здійснення оцінки реальних та потенційних можливостей галузі до трансформаційних змін в умовах глобальної конкуренції, обґрунтування заходів її модернізації та необхідності забезпечення інноваційних змін у галузі, здатних підвищити конкурентоспроможність вітчизняної харчової продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Результати дослідження: обґрунтовано, що оновлення потенціалу харчової промисловості та його ефективна реалізація вимагають розробки Стратегії розвитку харчової промисловості – важливого прогностичного документу, в якому мають бути чітко визначені цілі, завдання та основні напрямки розвитку галузі, окреслені методи та механізми реалізації поставлених завдань, в тому числі визначені напрямки та заходи державної підтримки правового та економічного характеру, що спрямовані на стимулювання розвитку і зростання обсягів ефективного виробництва промислових продовольчих товарів та забезпечення високої конкурентоспроможності останніх на внутрішньому та світовому ринках.

***Ключові слова:** харчова промисловість, трансформаційні зміни, конкурентоспроможність, модернізація, інновації.*

ПУТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБНОВЛЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Дейнеко Л.В., Шелудько Э.И.

В статье проведена оценка модернизационных перспектив пищевой промышленности, идентифицированы подотрасли пищевой промышленности по уровню внедрения передовых технологий и развития инновационной деятельности, оценены способности отрасли к структурно-инновационным переменам, обоснована необходимость создания условий, способствующих развитию инновационных процессов в отрасли и внедрению достижений науки и техники.

Цель исследования: проведение оценки реальных и потенциальных возможностей отрасли в трансформационных изменениях в условиях глобальной конкуренции, обоснование мероприятий ее модернизации и необходимости обеспечения инновационных изменений в отрасли, способных повысить конкурентоспособность отечественной пищевой продукции на внутреннем и внешнем рынках.

Результаты исследования: обосновано, что обновление потенциала пищевой промышленности и его эффективная реализация требуют разработки Стратегии развития пищевой промышленности - важного прогностичного документа, в котором должны быть четко определены цели, задачи и основные направления развития отрасли, указанные методы и механизмы реализации

поставленных задач, в том числе определены направления и меры государственной поддержки правового и экономического характера, направленных на стимулирование развития и роста объемов эффективного производства промышленных продовольственных товаров и обеспечения высокой конкурентоспособности последних на внутреннем и мировом рынках.

Ключевые слова: пищевая промышленность, трансформационные изменения, конкурентоспособность, модернизация, инновации.

WAYS AND PERSPECTIVES OF RESTORING POTENTIAL OF FOOD INDUSTRY OF UKRAINE

Deyneko L.V., Sheludko E.I.

The article assesses the modernization perspectives of food industry, identifies sub-branches of food industry on the level of implementation of advanced technologies and innovative activities, assesses readiness of branch to structural and innovative changes, and substantiates the necessity to create favorable conditions for the development of innovative processes and implementation of scientific and technical achievements.

Aim of research: assessment of real and potential readiness of the branch to transformation changes in the conditions of global competition, substantiation of its modernization and the necessity of realizing innovative changes in the branch, capable of increasing competitiveness of the Ukrainian food products on the internal and external markets.

Results of research: restoring potential of food industry and its realization require the development of Strategy of Food Industry Development – important forecasting document with the clearly identified aims, tasks and main directions of branch development, including directions and measures of the state legal and economic support directed at stimulating development, increasing volumes of industrial goods and providing high competitive capacity of the latter on the internal and world markets.

Key words: food industry, transformation changes, competitive capacity, modernization, innovations.

Харчова промисловість є і залишається у подальшому стратегічно важливою галуззю народного господарства, від якої залежить добробут українського народу. Зважаючи на пріоритетну роль галузі для економічного і соціального розвитку суспільства, її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання. Ефективне економічне зростання країни вимагає вирішення стратегічного завдання створення в Україні потужної харчової індустрії для задоволення потреб внутрішнього і зовнішнього ринків у продовольстві, забезпечення продовольчої безпеки держави, формування потужного експортного потенціалу, збільшення валютних та бюджетних надходжень.

Підприємства харчової промисловості, незалежно від специфіки виробництва, стикаються сьогодні з гострою потребою в новітніх технологіях і устаткуванні. Ця тенденція істотним чином посилилася після вступу України до СОТ. Жорсткі умови виходу на світовий продовольчий ринок передбачають дотримання сучасних вимог виробництва продукції, стандартизації і контролю над її якістю і потребують прискореного переходу харчової промисловості України на інноваційну модель розвитку. Використання інноваційних розробок в цих умовах дозволяє підвищити продуктивність, поліпшити якість продукції, розширити ринки збуту і підвищити конкурентоспроможність продукції, оптимізувати роботу персоналу, мінімізувати вплив людського чинника на якість готового продукту і, як результат, підвищити

ринкову вартість самого виробництва загалом. Цим підтверджується актуальність даного дослідження.

Розглянуті у статті питання входять до кола наукових інтересів та досліджень відомих вітчизняних та російських науковців О.Алтухова, О.Амоші, В.Бойка, З.Варналія, В.Гейця, В.Гончарова, О.Гордєєва, Т.Мостенської, Б.Пасхавера, М.Сичевського, Л.Федулової, Л.Шинкарук, М.Якубовського, науковий доробок яких складає теоретичний фундамент для розроблення заходів з метою формування ефективного економічного механізму модернізації галузей промисловості.

Головною метою даного дослідження є здійснення оцінки реальних та потенційних можливостей галузі до трансформаційних змін в умовах глобальної конкуренції, обґрунтування заходів її модернізації та необхідності забезпечення інноваційних змін у галузі, здатних підвищити конкурентоспроможність вітчизняної харчової продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Харчова промисловість є важливою рушійною силою вітчизняної економіки, однією з провідних галузей промисловості країни за обсягами споживання її продукції на внутрішньому ринку. Вона виробляє 15% від загального обсягу промислового виробництва, в галузі зайнято 13% працюючого населення. Україна традиційно належить до держав, що виробляють та експортують продовольчу продукцію - країна входить до десятки найбільших світових продавців пшениці, соняшника, соняшникової олії, ячменю, жита й кукурудзи. Обсяг середньорічного експорту українського продовольства з 2007 по 2011 р. склав \$9,7 млрд. У 2009 році в Україні був зафіксований рекордний експорт зерна – при врожаю 54,4 млн. тонн було вивезено 25,03 млн. тонн, завдяки чому Україна (разом з Росією) посіла третє місце в світі за експортом продовольства. Традиційно найбільший ринок для України – російський, його місткість – близько \$1,7 млрд. в рік. У п'ятірку найбільших покупців української продукції, окрім Росії, входять Єгипет і Саудівська Аравія, а також Індія та Туреччина. На ці топ-5 країн доводиться 38% всього продовольчого експорту України. За розрахунками фахівців, найбільше на продукцію з України витрачають жителі Польщі, Молдови і Грузії – по \$50-75 в рік, а кожен росіянин купує української продукції лише на \$12 в рік.

Однак наслідки економічної кризи не оминули і харчову промисловість. Частка готових харчових продуктів, алкогольних та безалкогольних напоїв, тютюну у загальному обсязі як експорту, так і імпорту за останні 5 років має тенденцію до зниження. Ще у 2006 році галузь мала значний експортний потенціал і позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Експорт харчової промисловості становив майже чверть від загального обсягу експорту країни, що визначало найвищий рівень серед країн-сусідів. Вже у 2007 році ситуація погіршилась, у структурі експорту частка готових харчових продуктів знизилась до 3,4% та сальдо стало від'ємним. Темпи росту обсягів виробництва відчутно уповільнились, погіршились позиції вітчизняної харчової продукції на внутрішньому ринку, скорочується її експорт. І хоча харчова промисловість виконувала стабілізуючу роль в умовах економічної кризи, забезпечуючи в середньому позитивне зростання на 5% протягом 2008–2011 рр., разом з цим, криза все ж позначилась на показниках економічної діяльності галузі. Зовнішньоторговельне сальдо по групі готових харчових продуктів вже третій рік поспіль є від'ємним. Від'ємне торговельне сальдо у цій товарній групі порушує усталений погляд на ситуацію, коли задоволення смаків та уподобань споживачів харчової продукції відбувається за рахунок переважно вітчизняних товарів.

Лібералізація міжнародної торгівлі призвела до того, що імпорт продовольчих товарів і сировини для їх виробництва став для вітчизняних товаровиробників фактором конкуренції на внутрішньому ринку. Спостерігається також негативна тенденція до зростання частки імпорту у структурі внутрішнього споживання, якщо у 2005 р. вона становила 11,4 %, то у 2011 р. - сягнула 19,6 % .

Ринок продукції харчової та переробної продукції взагалі володіє високою ємністю і характеризується стабільним попитом, що перетворює галузь в привабливий об'єкт для інвестицій. Зокрема, у 2011 р. в галузь було інвестовано понад 12 млрд. грн., що склало 14,1% загальнопромислових інвестицій, а обсяги іноземного інвестування на 01.01.12 становили понад 2 млрд. грн., або 13,6 % ПІІ в промисловість України.

Попит на імпорتنі товари не тільки обмежує попит на вітчизняні товари, стримує розвиток вітчизняного виробництва, але й призводить до негативних фінансово-економічних наслідків. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємств харчової промисловості свідчить про їх нелегкий фінансовий стан, з 2007 р. відмічається негативна тенденція - знижується частка підприємств галузі, які одержали прибуток (з 66,8% у 2007 р. до 59,4% у 2011 р.) та збільшується частка підприємств, що отримали за відповідний період збиток (до 40,6% - у 2011 р.). Найбільша питома вага збиткових підприємств спостерігається в спиртовій, борошномельно-круп'яній, м'ясній, молочній та цукровій галузях. Фінансові результати харчової промисловості напряду впливають на їх рентабельність. Рентабельність операційної діяльності харчових підприємств знижується з 2009 р. - за даними 2011 р. рентабельність операційної діяльності харчових підприємств становить 4,2%.

Розвиток харчової промисловості залежить від сільськогосподарського виробництва. І від того, наскільки ефективно розвиваються такі важливі галузі, як рослинництво і тваринництво, багато в чому залежать не тільки обсяги, але якість і асортимент вироблюваних харчових продуктів, а також цінова динаміка на продовольчому ринку країни. М'ясна, молочна, цукрова галузі відчувають дефіцит вітчизняної сировини при наявності вільних виробничих потужностей, тут необхідно підвищувати конкурентоспроможність шляхом збільшення сировинної бази на основі вітчизняного виробництва сільгосппродукції і залученням масштабних інвестицій у підвищення технічного рівня підприємств.

Дисбаланс між темпами власного виробництва і динамікою імпорту продовольчих товарів виробництва загострює ступінь загрози для роботи вітчизняних підприємств, обмежуючи їх можливості збуту готової продукції, створюючи тим самим бар'єри на шляху структурної перебудови промисловості. Висока залежність від імпорту устаткування і технологій, занепад галузевої науки створює додаткові ризики для розвитку галузі.

Конкурентоспроможність більшості вітчизняних продовольчих товарів на світових ринках обмежена, але існують галузі, чия продукція може успішно конкурувати з імпортною як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, приміром, кондитерська, олійно-жирова, виробництво напоїв. В цих галузях проведено технічне переозброєння, побудовано нові підприємства, що дозволило підвищити якість та розширити асортимент виробленої продукції. Значна частка підприємств кондитерської, олійно-жирової, тютюнової галузей та виробництва напоїв опинилися в руках транснаціональних корпорацій. Підприємства, що перебувають у їх власності, оснащені сучасним устаткуванням, а рівень їх менеджменту відповідає світовим стандартам.

Дотримання умов конкурентної боротьби вимагають впровадження сучасного високопродуктивного устаткування і новітніх технологій, широкого залучення наукового та кадрового потенціалу. Взагалі актуальність проблем наукового забезпечення харчової промисловості є беззаперечною й стратегічно важливою в умовах розв'язання завдань щодо подолання кризових явищ в галузі та досягнення сталого економічного зростання. Виконання цієї місії можливе лише на основі підняття науково-технологічного рівня харчової промисловості до вищих світових стандартів. Реалізація такої стратегії передбачає модернізацію виробничої бази

харчових підприємств, оснащення їх сучасною технікою, впровадження новітніх маловідходних, ресурсозберігаючих та екологобезпечних технологій, забезпечення галузі висококваліфікованими професійними кадрами.

З метою оцінки техніко-технологічного стану вітчизняних промислових підприємств та їх здатності впроваджувати інновації в рамках наукового проекту «Політика модернізації та перспективи структурних зрушень у промисловості України» (керівник проекту чл.-кор. НАН України Л.Шинкарук) було проведене відповідне анкетне опитування, в якому приймали участь промислові підприємства різних регіонів, різних розмірів за кожним видом економічної діяльності. Авторами статті були узагальнені результати цього опитування по підприємствах харчової промисловості, які пропонуються вашій увазі нижче.

Опитані підприємства *м'ясної промисловості* орієнтовані на внутрішній ринок. Кожне четверте з опитаних підприємств до інновацій спонукала необхідність відповідати діючим екологічним стандартам. В середньому понад 90% інновацій – це продукція, яка залишилась незмінною або була частково модифікованою і лише одне підприємство з випуску м'ясних продуктів випускало 42% нової для підприємства або суттєво вдосконаленої продукції. Основною причиною відмови від придбання та застосування передових технологій є висока вартість обладнання та висока ставка по кредиту. Підприємства витрачають на нові технології в середньому 25% інвестицій у засоби виробництва, лише одне з опитаних підприємств витрачає на ці цілі понад 75%. Чверть опитаних підприємств має передові технології, освоєння яких незавершене і потребує від 500 тис. до 1 млн. грн., половині з опитаних підприємств потрібно додаткове навчання персоналу і лише третина підприємств використовує енергозберігаючі технології. Ринковий результат впровадження нових технологій – збільшення частки ринку. Переважна більшість опитаних підприємств у своїй стратегії орієнтується на лідерство продукції і лідерство у витратах. Підприємствам галузі бракує технологій з диспетчерського управління та збору даних, планування виробничих витрат, комп'ютерів, що використовуються в цеху та гнучких виробничих систем. Світовим трендом інноваційного розвитку у виробництві м'яса та м'ясопродуктів вважається використання біо- та нанотехнологій, проте жодне з анкетованих підприємств не вказало на них, як на такі, що сприятимуть реалізації стратегії підприємства. Жодне з опитаних підприємств у здійсненні інновацій не співпрацювало з вітчизняними науковими та освітніми закладами.

Половина опитаних підприємств з *промислової переробки овочів та фруктів* - з переважаючою часткою іноземного капіталу, 25–50% їхньої продукції орієнтовано на експорт. Частка витрат на нові технології в загальній структурі інвестицій у засоби виробництва 25–50%, лише одне з опитаних підприємств має передові технології, освоєння яких незавершене і потребує від 500 тис. до 1 млн. грн. Ринковий результат нових технологій – збільшення частки ринку і вихід на нові ринки. Переважна більшість опитаних підприємств у своїй стратегії орієнтується на лідерство продукції і лідерство у витратах. Підприємства галузі мають потребу в гнучких виробничих системах. Модернізація здійснюється переважно за рахунок імпортного обладнання та технологій іноземними інвесторами. Підприємства з вітчизняним капіталом суттєво відстають від них за техніко-технологічним рівнем.

До 25% продукції більшості опитаних підприємств з *виробництва олії та жирів* орієнтовано на експорт, а одне підприємство експортує понад 75% своєї продукції. Переважна більшість опитаних підприємств випускала нові або суттєво вдосконалені товари. Серед основних причин того, що підприємство відмовлялося від придбання та застосування передових технологій, респонденти називали високу вартість обладнання та високі витрати на впровадження. Ринковий результат використання нових технологій – збільшення частки ринку і збільшення рентабельності. Довгострокові стратегії підприємств переважно зорієнтовані на лідерство продукції та

сегментації ринку. Підприємствам галузі бракує комп'ютерів, що використовуються в цеху та гнучких виробничих систем. Модернізація здійснюється переважно за рахунок імпортного обладнання та технологій, призводить до збільшення обсягів імпортованої з низькими споживчими властивостями (пальмової олії) як з метою здешевлення продукції задля отримання високих прибутків, так і через відсутність стабільних стосунків з постачальниками сировини, які надають перевагу експорту олієнасіння за кордон. Жодне з опитаних підприємств у здійсненні інновації не співпрацювало з вітчизняними науковими та освітніми закладами.

Опитані підприємства *молочної промисловості* в середньому до 25% своєї продукції експортують. Одне підприємство інноваційну діяльність вважає економічно-невигідним. Вона здійснюється на 100% за кошти підприємства. Переважна більшість опитаних підприємств випускала нові або суттєво вдосконалені товари. В середньому 25%–50% витрат від загальних інвестицій спрямовуються в засоби виробництва. Два з 15 опитаних підприємств витрачали на придбання нових технологій понад 75% загальних інвестицій засобів виробництва. Третина опитаних підприємств має передові технології, освоєння яких не завершено і потребує понад 500 тис. грн. В довгостроковій стратегії підприємства орієнтуються як на позиціонування товару, так і на скорочення витрат. В інноваційній діяльності переважають продуктивні інновації, використання нових технологій не забезпечує світових вимог до якості і безпечності продукції, в т.ч. через брак сировини, яка б відповідала цим вимогам та відсутність вітчизняних приладів контролю та вимірювання. Реальним протиріччям інноваційного розвитку галузі і можливостями підприємств модернізуватися є відсутність співпраці з вітчизняними науковими та освітніми закладами.

За даними опитаних підприємств з *виробництва напоїв*, половина з них спрямовує до 25% продукції на експорт. Кожне четверте з опитаних підприємств до інновацій спонукало необхідність відповідати діючим екологічним стандартам. Близько половини реалізованої продукції складає нова або суттєво вдосконалена продукція для підприємства. Два з 12 опитаних підприємств випускають близько 20% продукції, що є новою для ринку. Підприємства витрачають на нові технології 25–50% інвестицій в засоби виробництва. Двоє з 10 підприємств мають передові технології, завершення яких потребує понад 500 тис. грн. Ринковий результат використання нових технологій – збільшення частки ринку і виходи на нові ринки. Довгострокова стратегія підприємств переважно зорієнтована на лідерство продукції та сегментацію ринку. Опитуваним підприємствам бракує наступних технологічних процесів: автоматизовані системи відеоконтролю, комп'ютери, що використовуються для контролю в цеху, технології виробництва продукції кінцевої форми, програмовані логічні контролери, програмне забезпечення для контролю технологічного процесу, цифровий дистанційний контроль технологічного процесу заводу. Основним протиріччям інноваційного розвитку і модернізації є використання переважно імпортного обладнання, технологій, значна частка використання імпортних інгредієнтів, в тому числі тих, безпечність яких для людського організму є сумнівною. Жодне з опитаних підприємств в здійсненні інновації не співпрацювало з вітчизняними науковими та освітніми закладами.

Таким чином, модернізація потенціалу галузі з використанням прогресивних техніко-технологічних досягнень особливо активно відбувається в тих секторах, які впродовж останніх років були об'єктом підвищеної уваги іноземних інвесторів: підприємств по виробництву мінеральних вод і прохолодних напоїв, пива, рафінованої олії і жирів, кондитерських виробів тощо. Інші ж вітчизняні підприємства стикаються на цьому шляху зі значними труднощами. Перспективними з точки зору здатності до модернізації у середньостроковій перспективі, на наш погляд, є підприємства, що й досі вважаються малопривабливими інвестиційно (з виробництва

рибної продукції, маргарину, крохмалю, вин, макаронних виробів, дієтичних і продуктів дитячого харчування) та технічно відсталі виробництва (промислове перероблення овочів і фруктів; виробництво круп; виробництво готових кормів тощо). Деякі з вищезазначених підгалузей (промислове перероблення овочів і фруктів, виробництво дієтичних продуктів і продуктів дитячого харчування, виробництво алкогольних напоїв, виробництво вин (особливо елітних) мають значний потенціал імпортозаміщення та можливості до зростання внутрішнього виробництва й збільшення сегменту внутрішнього ринку у даному виді продукції. Застосування сучасного обладнання та використання новітніх високоефективних технологій дозволить у середньотерміновому періоді підвищити якісні та економічні показники зазначених харчових виробництв і вивести їх на лідируючі позиції з точки зору конкурентоспроможності продукції.

Основними *ризиками та загрозами*, що можуть виникнути та ускладнити подальший розвиток модернізаційних процесів у харчовій промисловості, є такі:

Експліцитні (прямі):

- зменшення державних соціальних виплат, що знижує купівельну спроможність населення України та обмежує попит на продукцію галузі;

- посилення соціальної напруги внаслідок дефіциту або немотивованого підвищення цін на деякі види основних продовольчих товарів або їх групи;

- можливі загострення проблем, пов'язаних з неконкурентоспроможністю окремих галузей харчової промисловості, які проявилися після вступу України до СОТ, а також протекціоністська політика держав – імпортерів, пов'язана із світовою продовольчою кризою, може призвести до зменшення рівня захисту внутрішнього продовольчого ринку, скорочення обсягів продажів вітчизняної харчової продукції в короткостроковій перспективі, прискорення процесу поглинання вітчизняних підприємств міжнародними корпораціями та перерозподілу ринків;

- нестабільність гривні ускладнюватиме розвиток підгалузей, залежних від критичного імпорту; девальвація національної валюти послужить фактором посилення інфляційних очікувань і знецінення валюти, що буде поштовхом для населення скуповувати іноземну валюту з метою збереження власних заощаджень. Відповідно відбуватиметься зменшення реальних доходів населення через зростання рівня інфляції;

- недосконале управління у системі регуляції експортно-імпортних операцій у харчовій промисловості, переважно сировинна орієнтація вітчизняної структури експорту продукції АПК;

- незадовільне регулювання сфери контролю та нагляду за харчовими продуктами; необхідність прискорення процесу гармонізації законодавчої сфери щодо харчових продуктів, управління контролем, лабораторій, взаємодії зі споживачами, підготовки кадрів;

- високий рівень оподаткування продовольчих товарів, що не відповідає світовим тенденціям;

- недостатній рівень фінансування інвестиційно-інноваційного розвитку харчової промисловості, недосконалість організаційно-економічного механізму, який не створює достатньо стимулів для інновацій.

Імпліцитні (непрямі):

• низька ефективність підприємств в зв'язку з високою ресурсомісткістю виробництва; високий рівень зносу виробничих потужностей, невідповідність активної їх частини світовим вимогам; погіршення фінансових результатів ряду підприємств за рахунок посилення конкуренції між вітчизняною та імпортованою продукцією;

• неспроможність значної частки малих та середніх підприємств впровадити сучасні системи контролю за якістю та безпекою продукції; можливість банкрутства

малих підприємств харчової промисловості через нестачу внутрішніх коштів на оновлення виробництва;

- недосконалість системи збуту продовольчої продукції, особливо у системі оптової торгівлі продовольчими товарами та недовіра до держави як до оптового покупця;

- нерозвиненість виробничої та логістичної інфраструктури, недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури агропродовольчих ринків; нестача сировини, матеріалів та комплектуючих, застаріле обладнання;

- збільшення частки імпорту сировинних ресурсів (через значне скорочення власної вітчизняної сировини) для виробництва харчових продуктів, що відбивається на вартості продуктів харчування;

- низькі стимули до модернізації окремих ринків (хліба та хлібобулочних виробів, борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалепатокової, дріжджової, соляної тощо);

- відсутність розвинутої дистрибуції та сильних вітчизняних брендів, здатних забезпечити просування української харчової продукції на зовнішніх продовольчих ринках.

Вирішенню проблеми модернізації харчових підприємств і забезпечення галузі відповідним технічним обладнанням та продукцією машинобудівної галузі можуть перешкоджати: критична обмеженість обігових коштів у підприємств-виробників техніки; низька платоспроможність товаровиробників агропромислової продукції для її придбання; нерозвиненість інфраструктури ринку (реальний моніторинг, інформаційно-маркетингове, виставково-торговельне та фірмове технічне забезпечення, сервісні формування, неефективність механізму фінансового лізингу з повернення платежів тощо); нерегульованість механізмів кредитування виробництва і закупівлі техніки тощо.

Важливим завданням, що поліпшить дієвість механізмів державного регулювання виробництва продовольства, є розробка нормативно-правової бази для підтримки структурно-інноваційних зрушень у процесі модернізаційного оновлення галузі. Існуюча нормативно-правова база державного регулювання щодо забезпечення прямого макроекономічного впливу на інвестиційну та інноваційну активність підприємств харчової промисловості має досить виразні ознаки постійного вдосконалення, але результативність її впливу на розвиток інноваційних процесів у галузі ще недостатня. Механізми вирішення поставлених завдань передбачають, насамперед, необхідність виконання норм існуючого законодавства та вдосконалення й прийняття нових правових документів для регуляції інноваційної та інвестиційної діяльності у галузі.

Зокрема, необхідно забезпечити дієвість Законів України: «Про захист прав споживачів», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них», «Про молоко та молочні продукти», «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», „Про зовнішньоекономічну діяльність“, „Про режим іноземного інвестування“; виконання заходів Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2008 р. №785; Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України №447 від 14.05.08 р.; Загальнодержавної цільової економічної програми проведення моніторингу залишків ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у живих тваринах, продуктах тваринного походження і кормах, а також у харчових продуктах, підконтрольних ветеринарній службі на 2010-2015 роки,

затвердженої Законом України від 4 червня 2009 р., № 1446-VI; Державної програми розвитку внутрішнього виробництва, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130; Державної цільової економічної програми імпортозаміщення на період до 2015 року. Всі вищезазначені законопроекти мають бути приведеними у відповідність загальним засадам діяльності держави, які визначені, насамперед, у статті 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю, та статті 42 Основного Закону України, за якою „державою захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт”.

Важливим законодавчим актом, що визначає правовий порядок гарантування безпечності та якості продуктів харчування є Закон України «Про безпечність і якість харчових продуктів». З метою підвищення рівня захисту прав та інтересів споживачів за останні роки в Україні розроблено та прийнято ряд законів, адаптованих до вимог законодавства ЄС, зокрема «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» і «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу», проект Закону України «Про внесення змін до деяких Законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів», доопрацювання яких необхідно в частині гарантування споживачам харчової продукції безпеки здоров'я та життєдіяльності, захисту їх прав у випадку потрапляння на ринок неякісних та небезпечних для вживання харчів та врегулювання питання стосовно затвердження технічних регламентів на харчову продукцію.

Для стимулювання вітчизняного виробництва дитячих продуктів Міністерством аграрної політики та продовольства України розроблено Державну цільову соціальну програму розвитку виробництва продуктів дитячого харчування на 2012-2016 рр. (затверджена 15.08.2011 р.), яка передбачає надання державної підтримки на технічне переоснащення підприємств, виробників продуктів дитячого харчування, створення нових виробничих потужностей та лабораторного обладнання. Програма передбачає розроблення стандартів і технічних регламентів позначення, пакування, маркування та етикування продуктів дитячого харчування, гармонізацію вітчизняного законодавства у сфері безпечності та якості продуктів дитячого харчування з міжнародним законодавством відповідно до вимог Кодексу Аліментаріус.

Згідно Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженого Указом Президента України №187/2012 від 12.03.2012 р., з метою усунення законодавчої неврегульованості добровільності застосування стандартів та інших нормативних документів у сфері стандартизації передбачено:

- розроблення нової редакції проекту Закону України «Про стандартизацію»;
- розробку Закону України щодо інформування споживачів про харчові продукти, гармонізований з Регламентом ЄС №1169/2011 від 25.10.2011 р.;
- внесення змін до Технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів з метою його гармонізації з вимогами Директиви ЄС №2000/13/ЕС;
- в частині адаптації системи санітарних та фітосанітарних стандартів до законодавства Європейського Союзу розробити та затвердити законопроекти: «Про новітні харчові продукти», «Про корми», «Про продукти тваринного походження».

Для прискорення процесу впровадження міжнародного досвіду контролю харчової продукції також необхідно забезпечити реалізацію низки заходів, зокрема: щодо запровадження в Україні положень Регламентів Ради Європи №854/2004, 178/2002/ЕС, 882/2004 та №669/2009, а також комплексу директив, що забезпечують їх реалізацію; щодо розроблення проекту Закону України «Про державний ринковий нагляд за додержанням вимог безпечності продукції», який би враховував положення директив Європейського Союзу про загальну безпеку продукції 2001/95/ЕС та щодо

юридичної відповідальності за дефектну продукцію 85/374/ЕЕС; щодо прийняття та впровадження в якості національних документів нормативів і стандартів Комісії «Кодекс Аліментаріус», передбачених Законом України «Про безпечність і якість харчових продуктів».

На основі здійсненого аналізу інноваційних перспектив розвитку окремих підгалузей харчової промисловості авторами визначено низку завдань та цільових індикаторів, а також сформовано комплекс коротко- та середньострокових заходів щодо підтримки політики модернізації промислового потенціалу у галузі:

Цільовий індикатор 1.1	Збільшення випуску продукції харчової промисловості: Середньорічний темп зростання обсягів виробництва продукції харчової промисловості не менше 4%. Наростити обсяги виробництва яловичини та телятини (на 2% щорічно), овочевих та фруктових соків (на 2,5%).
-------------------------------	--

Основні заходи:

короткострокові

- забезпечення виробництва харчових продуктів у обсязі та асортименті, достатніх для харчування населення за науково обґрунтованими нормами, забезпечення раціональних норм споживання основних продовольчих товарів населенням з різним рівнем достатку з метою підтримки здоров'я населення України;
- нарощування виробництва та розширення асортименту продуктів харчування, дефіцит яких має місце нині на агропродовольчому ринку;
- удосконалення системи зберігання продовольства на всьому шляху пересування сировини і готової продукції – від поля або ферми до споживача, застосування сучасних технологій і обладнання, забезпечення максимального зберігання харчової якості та зниження втрат біологічної цінності продуктів, унеможливлення бактеріального, хімічного і фізичного забруднення;
- виробництво повноцінних продуктів харчування і високоякісних кормів для тваринництва з побічної сировини та відходів харчової промисловості;
- розширення виробництва аграрної сировини для підприємств і галузей харчової промисловості, що є стратегічно важливими і потребують відродження (зокрема, для м'ясної та молочної промисловості);
- формування сталого довгострокового попиту населення на конкурентоспроможну харчову продукцію, яка є результатом нових технологій, та забезпечення сталих високих прибутків підприємств, що виготовляють її;
- формування сприятливого інвестиційного клімату шляхом розширення і удосконалення нормативно-правової бази, визначення найбільш пріоритетних напрямів вкладання інвестиційних ресурсів;
- удосконалення механізмів інвестиційного забезпечення відтворювальних процесів у галузях і на підприємствах харчової промисловості; запровадження ефективного механізму інвестування техніко-технологічної модернізації переробних підприємств, оновлення основного капіталу на якісно новій базі;
- приділення особливої уваги пошуку та виявленню важелів та інструментарію, при використанні яких держава зможе інтенсифікувати інвестиційно-відтворювальні процеси та стимулювати їх поширення на інвестиційно малопривабливі та технологічно відсталі підприємства харчової промисловості;
- раціональне та ефективне поєднання власних і залучених, коротко- і довгострокових, фінансових, матеріально-технічних, організаційно-технологічних та інших ресурсів на цілі інвестування відтворювальних процесів.

середньострокові

- стимулювання попиту на продукцію, яка випускається вітчизняними підприємствами харчової промисловості шляхом стабільного підвищення доходів населення;

- забезпечення гнучкої державної підтримки товаровиробників харчової промисловості шляхом проведення сприятливої кредитно-фінансової, податкової, цінової, інвестиційної політики, здійснення протекціоністських заходів, забезпечення науковим і кадровим потенціалом;

- посилення гарантій щодо захисту іноземних інвесторів від незаконного вилучення прибутків, націоналізації, компенсації і відшкодування збитків; підвищення рівня довіри західних підприємств до стабільності економічної та політичної ситуації у країні; запровадження страхування прямих іноземних інвестицій, майна та ризиків підприємств з іноземними інвестиціями;

- створення умов для широкого впровадження ресурсозберігаючих технологій;

- збереження та диверсифікація сфери прикладання праці на підприємствах харчової промисловості, в суміжних галузях аграрної сфери та обслуговуючих виробництвах.

Цільовий індикатор 1.2	Стимулювання експортного потенціалу харчової промисловості Довести частку експорту готових харчових продуктів до 45-50% у структурі експорту продукції АПК
-------------------------------	--

Основні заходи:

короткострокові

- розроблення та впровадження системи захисту внутрішнього ринку та стимулювання вітчизняного виробника кінцевої продукції поглибленої переробки;

- розширення експорту продовольчих товарів глибокої переробки;

- створення або розширення діючих імпортозамінних виробництв з метою зменшення обсягів ввезення продовольчої продукції, що може вироблятися в країні; створення нових та розширення існуючих потужностей підприємств, що виробляють продукти харчування на експорт;

- прискорення переходу галузей вітчизняного продовольчого машинобудування на виробництво промислової продукції, яка спроможна забезпечувати випуск продуктів харчування, що повністю відповідають європейським стандартам і вимогам до якості та екологічності продовольства, та недопущення забруднення довкілля відходами харчової промисловості;

- переорієнтація іноземних фірм з експорту готової продукції на вітчизняний ринок, на розвиток місцевого виробництва шляхом здійснення спільних проектів.

середньострокові

- залучення торгових представництв України за кордоном для організації участі підприємств харчової промисловості в міжнародних спеціалізованих виставках, проведення семінарів, симпозіумів для розширення ринку збуту продукції за межами України;

- проведення маркетингових досліджень за кордоном з метою зацікавлення зарубіжної аудиторії, вивчення норм та практичного застосування іноземного законодавства, норм, правил поведінки на ринку, сертифікатів, стандартів та інших вимог до якості товарів;

- використання спеціалізованих періодичних видань Державного інформаційно – аналітичного центру моніторингу зовнішніх торгових ринків з метою реклами своєї продукції та розповсюдження їх через систему офіційних закордонних представництв України, а також за передплатою.

Завдання 1.1	Удосконалення системи стимулювання для підприємств харчової промисловості.
---------------------	---

Основні заходи:

короткострокові

- для забезпечення стабільної діяльності підприємств без погіршення фінансового стану необхідно внести пропозицію переглянути механізм Порядку нарахування, виплат і використання коштів, спрямованих для виплати дотацій сільгоспвиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко та м'ясо в живій вазі. Наприклад, гарантування більш високої ціни на молодняк з боку переробних підприємств м'ясної промисловості (збільшення закупівельної ціни на 30%) буде досить привабливим для великих сільськогосподарських товаровиробників;

- необхідно враховувати можливі варіанти співвідношення стимулюючої функції податків і їх дестимулюючого впливу. За умов, що склалися в харчовій промисловості, доцільно знизити рівень податкового навантаження на суб'єкти оподаткування та зрівняти податковий тиск на різні категорії платників податків. Збільшення податкових надходжень до бюджету можливо лише шляхом підвищення мотивації ринкових суб'єктів своєчасно сплачувати податки. Заохочувальним засобом в даному випадку є зменшення ставок оподаткування;

- впровадити стимулювання для підприємств, які добросовісно виконують вимоги законів і свої зобов'язання, з метою підвищення платоспроможності та запобігання фінансовому краху цих підприємств, надання їм змоги використати власні обігові кошти на потреби виробництва;

- застосування при оподаткуванні обґрунтованої диференціації ставок податків залежно від виду діяльності й розміру одержуваного прибутку; встановити різні ставки податку на додану вартість в залежності від виду виробленої продукції;

- ліквідація податкових пільг, які сприяють перерозподілу доходів, деформують вартісні показники в економіці і знижують конкурентоспроможність товаровиробника;

- держава, проводячи податкову політику в лікєро-горілчаній, пивоварній, спиртовій галузях, повинна орієнтуватись на рівень платоспроможності громадян та відповідні світові ціни на аналогічну продукцію за кордоном, і регулювання ставок акцизного збору повинно відбуватися відповідно до даного рівня.

середньострокові:

- підвищення активізації діяльності підприємств харчової промисловості повинно бути спрямоване на стимулювання їх економічного розвитку (через дозвіл часткового використання податку на додану вартість на розширення та оновлення матеріально-технічної бази); на стимулювання застосування ресурсозберігаючих, мало- та безвідходних, екологічно безпечних технологій; стимулювання вітчизняного виробництва харчових продуктів і нарощування експортного потенціалу шляхом регулювання ставок митних зборів.

Завдання 1.2	Підвищення якісних характеристик вітчизняного інноваційного та науково-технологічного потенціалу підприємств харчової промисловості до рівня стандартів розвинених країн, інтенсифікація процесу розробки та впровадження нових технологій та прискорення їх практичного використання. Підвищити частку інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції на 20-25%, збільшити частку інноваційно-активних підприємств галузі у загальній кількості промислових підприємств (інноваційно-активних) до 40%.
---------------------	--

Основні заходи:

короткострокові

- визначення і реалізація форм та методів взаємодії науки та виробництва;

- стимулювання наукових розробок, що мають на меті створення нових технологій і продуктів для підприємств харчової промисловості;
 - ефективна передача досягнень науки, знань і результатів наукових розробок у виробництво;
 - розробка оцінки конкурентоспроможності товарів, яка б враховувала товарознавчо-технологічні знання, інформацію про аналоги, принцип введення інновацій;
 - фінансування інноваційних проектів на прийнятних для підприємств харчової промисловості умовах;
 - залучення іноземних інвестицій для більш ефективного вирішення проблеми налагодження виробництва високотехнологічної наукомісткої продукції;
 - розроблення, експертиза і супроводження інноваційних програм і проектів; справедливий розподіл результатів інноваційних проектів;
 - освіта, підготовка і перепідготовка кадрів;
 - участь держави і регіональних органів влади у інноваційній діяльності підприємств харчової промисловості.
- середньострокові:*
- розробка концепції державної інноваційної політики в умовах трансформації науково-інноваційної сфери;
 - формування інноваційного способу мислення.

Завдання 1.3	Покращення умов ціноутворення на продовольчому ринку України з метою захисту внутрішнього ринку від зовнішньої експансії та пошуку «свого споживача»
---------------------	---

Основні заходи:

короткострокові

- впровадження ринкових механізмів регулювання цін на аграрних ринках;
- заохочення, у тому числі – з використанням змішаного інвестування, розвитку інфраструктурних елементів аграрного ринку;
- посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії та послуги, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам, з метою оптимізації їхніх витрат.

середньострокові

- забезпечення цінової доступності харчових продуктів для різних верств населення регіонів України у достатній кількості та гарантованій якості;
- поступове зростання розміру мінімальної заробітної плати, стипендій, пенсій та купівельної спроможності населення;
- розроблення систем економічного стимулювання вітчизняного виробництва продовольчої сировини та харчових продуктів з використанням прогресивних механізмів кредитування, ціноутворення, тарифного регулювання, удосконалення податкового законодавства.

Завдання 1.4	Споживча безпека та підвищення конкурентоспроможності харчової продукції – головні цілі технічного регулювання в АПК України. Завершити гармонізацію українського харчового законодавства з відповідним європейським
---------------------	---

Основні заходи:

короткострокові

- створення умов для впровадження виробництв, сертифікованих відповідно до європейських стандартів;

- розробка сучасної інструментальної й аналітичної бази для контролю безпеки продовольчої сировини та харчових продуктів;
- впровадження систем контролю за якістю і безпекою сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів;
- формування удосконаленої нормативно-методичної бази державного нагляду за якістю і безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини, контролю за виробництвом, закупками, поставками, транспортуванням, збереженням і реалізацією продукції, а також для створення умов для виробництва харчових продуктів гарантованої якості.

середньострокові

- створення відповідної законодавчої бази з регулювання і взаємодії різних органів державної влади щодо розробки відповідних стандартів якості та здійснення контролю за їх дотриманням суб'єктами господарювання при виробництві та реалізації продукції харчової і переробної промисловості;
- прискорення переходу галузей вітчизняного продовольчого машинобудування на виробництво обладнання, приладів контролю та вимірювання, яка б забезпечувала випуск продуктів харчування, що повністю відповідають європейським стандартам і вимогам до якості та екологобезпечності продовольства, та недопущення забруднення довкілля відходами підприємств харчової промисловості задля практичного забезпечення прискорення пристосування існуючої стандартної бази у сфері виробництва та перероблення харчової сировини до вимог міжнародних та європейських стандартів;
- запровадження механізмів здорової конкуренції та поступової ліквідації тіньового сектору.

Підсумовуючи все вищезазначене, хочемо наголосити, що оновлення потенціалу харчової промисловості та його ефективна реалізація вимагають розробки Стратегії розвитку харчової промисловості – важливого прогностичного документу, в якому мають бути чітко визначені цілі, завдання та основні напрямки розвитку галузі, окреслені методи та механізми реалізації поставлених завдань, в тому числі визначені напрямки та заходи державної підтримки правового та економічного характеру, що спрямовані на стимулювання розвитку і зростання обсягів ефективного виробництва промислових продовольчих товарів та забезпечення високої конкурентоспроможності останніх на внутрішньому та світовому ринках.

Список використаних джерел

1. Дейнеко Л.В. *Инновационная модернизация пищевой промышленности Украины как основа повышения ее конкурентоспособности* / Л.В. Дейнеко, П.М. Купчак // *Научно-инновационная деятельность в агропромышленном комплексе: сб. науч. статей 5-й междунар. науч.-практ. конф., 21–22 апреля 2011 г. Минск* / Ред. кол. Н. В.Казаровец и др. – Минск, 2011. Ч. 1 – С. 35–36.
2. Дейнеко Л.В. *Інноваційний розвиток і стан матеріально-технічної бази в харчовій промисловості* / Л.В. Дейнеко, Е.І. Шелудько // *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали IV Міжнар. Бізнес-форуму (Київ, 24 березня 2011 р.)* / відп. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. Ун-т, 2011. – С. 42–44.
3. Сичевський М.П. *Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України* / М.П. Сичевський / *НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України* / С.І. Дорогунцов (ред.). — К. : Науковий світ, 2004. — 374с.
4. Шелудько Е.І. *Розвиток інноваційних процесів в харчовій промисловості як умова сталого економічного зростання* / Е.І. Шелудько // *Науковий вісник*

Національного університету біоресурсів і природокористування України / редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін.. – К.: ВЦ НУБіП України. 2012. – Вип. 169. – Ч.1. – С. 224–233. – Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес».

5. Шелудько Е.І. Перспективи інноваційної модернізації харчової промисловості України / Шелудько Е.І., Купчак П.М. / Проблеми й перспективи розвитку академічної університетської науки установ НАН України та ВНЗ: зб. наук. праць за матеріалами V Всеукраїнського наук.-практ. форуму, 12–14 грудня, м. Полтава. – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – С. 75–83.

6. Якубовський М.М. Інноваційні проблеми посткризового розвитку промисловості: шляхи розв'язання / М.М. Якубовський // Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали IV Міжнар. Бізнес-форуму (Київ, 24 березня 2011 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. Ун-т, 2011. – С. 180–182.

References

1. Dejneko L.V., Kupchak P.M. Ynnovacyonnaja modernyzacyja pyshhevoj promyshlennosti Ukrayny kak osnova povыshenyja ee konkurentosposobnosti [Innovative modernization of food industry of Ukraine as the basis for increasing its competitive capacity]. // Nauchno-ynnovacyonnaja dejatel'nost' v agropromyshlennom komplekse: sb. nauch. statej 5-j mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 21–22 aprelja 2011 g. Mynsk / Red. kol. N. V.Kazarovec y dr. Mynsk, 2011. Ch.1. P. 35–36.

2. Dejneko L.V., Shelud'ko E.I. Innovacijnyj rozvytok i stan material'no-tehnichnoi' bazy v harchovij promyslovosti [Innovative development and condition of material and technical base in food industry]. // Problemy ta perspektyvy rozvytku innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraїni: materialy IV Mizhnar. Biznes-forumu (Kyїv, 24 bereznja 2011 r.) / vidp. red. A.A. Mazaraki. K. : Kyїv. nac. torг.-ekon. Un-t, 2011. P. 42–44.

3. Sychevs'kyj M.P. Udoskonalennja organizacijno-ekonomichnogo mehanizmu rozvytku harchovoi' promyslovosti Ukraїny [Improvement of organization and economic mechanism of the development of food industry in Ukraine]. NAN Ukraїny; Rada po vyvchennju produktyvnyh syl Ukraїny / S.I. Doroguncov (red.). K. : Naukovyj svit, 2004. 374 p.

4. Shelud'ko E.I. Rozvytok innovacijnyh procesiv v harchovij promyslovosti jak umova stalogo ekonomichnogo zrostannja [Development of innovative processes in food industry as condition of stable economic growth]. // Naukovyj visnyk Nacional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukraїny / redkol.: D.O. Mel'nychuk (vidp. red.) ta in. K. : VC NUBiP Ukraїny. 2012. Vyp.169. Ch.1. P. 224–233.

5. Shelud'ko E.I., Kupchak P.M. Perspektivy innovacijnoi' modernizacii' harchovoi' promyslovosti Ukraїny [Perspectives of innovative modernization of food industry of Ukraine]. / Problemy j perspektyvy rozvytku akademichnoi' universytets'koї nauky ustanov NAN Ukraїny ta VNZ: zб. nauk. prac' za materialamy V Vseukraїns'kogo nauk.-prakt. forumu, 12–14 grudnja, m. Poltava. Poltava: PoltNTU, 2012. P. 75–83.

6. Jakubovs'kyj M.M. Innovacijni problemy postkryzovogo rozvytku promyslovosti: shljahy rozv'jazannja [Innovation problems of post-crisis development of industry: ways of solving]. // Problemy ta perspektyvy rozvytku innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraїni: materialy IV Mizhnar. Biznes-forumu (Kyїv, 24 bereznja 2011 r.) / vidp. red. A.A. Mazaraki. K. : Kyїv. nac. torг.-ekon. Un-t, 2011. P. 180–182.

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Дейнеко Людмила Вікторівна, доктор економічних наук, професор, завідувача відділом промислової політики

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. П. Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна

Шелудько Елла Ігорівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. П. Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Дейнеко Людмила Викторовна, доктор экономических наук, профессор, заведующая отделом промышленной политики
Государственное учреждение «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»
ул. П. Мирного, 26, г. Киев, 01011, Украина

Шелудько Элла Игоревна, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник,
Государственное учреждение «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»
ул. П. Мирного, 26, г. Киев, 01011, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Liudmyla Viktorivna Deyneko, Doctor of Economics, Professor, Head of Industrial Policy Unit
SE "Institute of Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine"
P. Myrnogo Str., 26, Kyiv, 01011, Ukraine.

Ella Igorivna Sheludko, Candidate of Economics, higher scientific associate
SE "Institute of Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine"
P. Myrnogo Str., 26, Kyiv, 01011, Ukraine.